



РОЗДІЛ I

НІЧНІ ВЕРШНИКИ

Коли на Карачарове звалилося те лихо, Ілля, син Ях'ї, був п'яний як чіп. Щоправда, у цьому не було нічого незвичайного. Відколи три роки тому померла його мати, одна з небагатьох у селищі, хто над ним не насміхався і не спльовував, його побачивши, — він щоденно заливав так собі очі. Медовухою тільки що не мочився, а щоб у голові йому майнула твереза думка, такого не міг і згадати.

Та того вечора небагато бракувало, щоб п'ятика геть його вбила. Ні, не перебрав аж настільки, щоб хирляве тіло геть відмовилося йому служити. Не перечепився і не впав, не розбив собі голови. Не знудило його уві сні, не захлинувся блювотинням. Але якраз медовуха змусила його перебороти свою гірку самотність і жаль над собою, вибратися із землянки під лісом і непевним кроком рушити до Карачарова.

Наступала ніч літнього сонцевороту. А захмелілому Іллі захотілося почути співи і потішити свій зір, споглядаючи дівочий танець.

Полум'яні язики ватр сягали високо й освітили ніч над Карачаровим так, що зірок майже не було видно.

Селяни, хоч давно вже прийняли нову віру, не відреклися від давніх звичаїв. За часів, коли старі місцеві люди були ще юнаками і дівами, болгарський хан Алмас, наймогутніший владар у долині Ітилю, запрагнув звільнитися з підлеглості хазарам, держава яких розкинулася у низов'ї ріки, між Понтійським і Хвалинським морями. Та не здійняв він проти них меча, а зробив це за допомогою віри. Вирядив послів до арабів, головних ворогів хазарів юдейської віри, щоб ті дали йому глашатаїв магометанської релігії. Багдадський каліф послав до болгар Ахмеда ібн Фадлана, славетного вченого і мандрівника. Він і приніс до ітильської долини святу книгу Коран. Алмас прийняв мусульманське ім'я Джафар і новий титул еміра, звелів спорудити у головному місті Булгарі мечеть із білого каменю та послав віщунів ісламу до всіх підлеглих племен над річками Ітилем, Камою й Окою.

Деінде нова віра пустила глибоке коріння, як було це у білярів, ескелів, удмуртів чи муромців, деінде люди й далі складали жертви сонячному Тантрі, громовладному Кварові чи грізному Ерліку, що волік душі мертвих до потойбічного світу.

У муромському краї вчення пророка Магомета прищепилося напрочуд добре. Найбільше прислужився цьому Альвар, князь зі стольного городища Муром, вірний васал болгарського еміра. Та коли надходив сонцеворот, підлеглі племена згадували старих богів плодючості й розгульних веселоців, приносили жертви предкам і лісовим духам, танцювали, співали, віддавалися любощам. Дарма, що це було святотатством. Таж вранці вони розстелять килимки, смиренно поклоняться в напрямку Мекки й Булгара, і все їм буде прощене.

Коли Ілля дошкутильгав до осяяного численними вогнищами луку над Непрою, свято було вже у розпалі.

Юнаки перестрибували через ватри, щоб страсти так хвороби і злих духів, вихідців із землі й темних лісових закутків. Дівчата водили хоровод: тримаючись за рамена, йшли кривим танцем між вогнищами, співали і кидали на юнаків блиск нетерплячих поглядів та повні обіцянок усмішки. Середущі та старші люди сиділи при грубо збитих столах, пили, бенкетували і згадували часи, коли їм самим під час подібних ночей кипіла кров у жилах.

Вражений людською численністю Ілля якусь мить нерішуче постояв у тіні. Зібралось все селище, а він не звик до такого натовпу, здебільшого тихо сидів у землянці чи самотою тинявся лісом. Інших мешканців селища сторонився, багатьох навіть і боявся. А тепер такий гамір... Він глибоко вдихнув, відкоркував баклагу, яку для певності приніс із собою, зробив кілька великих ковтків. Медовуха була міцною, тож Ілля відразу почув, як у його серце вливається відвага.

Він вступив до світла.

Його відразу ж помітили, насамперед ті старші, головною розвагою яких було стежити за всім, а потім буркітливо розбирати. Вражено звернули погляди на згорблену постать, що тяжко до них тяглася. З прикритих долонями ротів попливли здогади й обурене шемрання. Вони б якось стерпіли, що Ілля був калікою, недолугим, що вже з материнського лона вийшов півживий і з покрученими кістями. Може, і пожаліли б сердегу. Та його матір була невільницею з племені в'ятичів, поганською відьмою, яка поклонялася зловісному Перунові, рогатому Велесові й гнівливому Дивові. Владика Ях'я, Іллів батько, добре зробив, прогнавши її невдовзі після того, як привела на світ цього виродка. Мав бути ще суворішим, мав тоді ж її спалити, бо пізніше вона з помсти насилала на селище прокльони і злі чари. Кожну хворобу й нещастя, які траплялися

у Карачарові, без вагання приписували її злій волі. Не дивно, що, коли вона три роки тому зійшла зі світу, всі полегшено зітхнули. Попри нарікання Іллі, пробили її мертве тіло дубовим кілком, відрубали голову, а для певності ще й привалили яму кам'яною брилою.

Та по ній зостався син. Відьомське дитя, потерча, невдалий і проклятий. Багато хто думав, що він успадкував від матері чарівницьку силу, що нечистими ритуалами прикликує на поміч тих самих бісів і поганських божеств, як і вона, що мститься односельцям і шкодить їм. Наче цього мало, набрався сьогодні зухвальства припхатися на їхній празник. Прийшов на свято молодості, сили й плодючості, щоб зневажити його своєю огидною слинявою подобою!

Ілля не зважав на неприязні погляди. Слухав тільки спів. Може, й був калікою, але очі та вуха служили йому добре, краще, ніж будь-кому в селищі. І в цьому багатоголосому хорі почув її ніжний спів, розпізнав струнку постать у плетиві тьмяних фігур за палючими ватрами. Прискорив кроки, а криві ноги були слухняними, як ніколи.

— Дінаро! — закричав він.

Спів одразу збився, хоровод поплутався. Бубни втратили ритм, кістяні сопілки фальшиво заквилили й затихли.

Дівчина здивовано озирнулася. Густе чорне, як воронове крило, волосся під віночком з квітів було розкуйовджене, щоки горіли, груди швидко здіймалися від схвильованого дихання. Та щойно його побачила, як усмішка зникла їй з обличчя, білі зубки сховалися за скривленими губами.

— Ілле? Що ти тут робиш?

Він усміхнувся, але не владав м'язами лівої щоки, тож вийшла негарна гримаса, яка радше відлякувала.

— Я прийшов за тобою, Дінаро.

— Ти п'яний, Ілле, — зморщила вона носа, почувши від нього дух перегару. — Як зазвичай. Швидко йди додому. Тобі слід лягти і добре виспатися.

— Я хотів подивитися, як ти танцюєш, — прогугнявив він. — Послухати, як ти співаєш.

— Як ти хотів послухати, коли тобі запаскуджено вуха?

У високому кремезному молодикові, що швидко вступив між ними, Ілля миттю пізнав Таріка, вдатнішого сина владики. Він уже помітив, що зведений брат поглядає на Дінару. А ось і певний доказ його прихильності.

— Тобі сказано йти додому, — гостро продовжив Тарік ібн Ях'я. — Тож обертайся й вали геть, так швидко, як несуть тебе ті криві лапи.

Решта юнаків зустріли Тарікові слова гучним реготом.

— Не сердься, братчику...

— Я тобі ніякий не братчик, — дзявкнув Тарік і так штовхнув каліку, що той ледь не впав. — Ти син паршивої в'ятицької відьми! Хтозна, з ким насправді вона тебе сплodiла, з яким лісовим бісом! Від сімені владики не вийшла б така потороча!

— Облиш його, Таріку, — Дінара повисла молодикові на плечі. — Не бачиш, що він ледь на ногах тримається? Не кривдь убогого. Ілле, повертайся додому, а то наробиш собі ще більшого сорому.

Співчуття в Дінариному голосі розпалило гнів Таріка. Його очі блиснули.

— Ти диви, Дінара чує до тебе слабкість, горбаню, — зловісно вищирився він. — Ну гаразд. Тужиш за нею? Але спершу мусиш заслужити.

— Таріку, не роби цього, — благально глянула на нього чорноволоса дівчина, та молодик не зважав на неї. Численне товариство вочевидь добре розважалося, тож він не міг відступити.